

UDK 271.2

ISSN 1409-5483

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ – СКОПЈЕ
ПРАВОСЛАВЕН БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
„СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – СКОПЈЕ**

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

КНИГА 30

СКОПЈЕ, 2024

Годишен зборник бр. 30
2024

Редакциски одбор:

Д-р Ѓоко Ѓорѓевски, главен и одговорен уредник

Д-р Виктор Недески

Д-р Дарко Анев

Секретар:

Д-р Анета Јовковска

Лектура и компјутерска подготовка:

Зорица Велкова

Печат: Контура – Скопје

Тираж: 100 примероци

Скопје, 2024

АНЕТА ЈОВКОВСКА

**ВЛИЈАНИЕТО НА ПРАВОСЛАВНОТО ХРИСТИЈАНСТВО
ВРЗ ФОРМИРАЊЕТО НА ИДЕНТИТЕТОТ:
ЛИЧЕН И СОЦИЈАЛЕН КОНТЕКСТ**

И покрај многубројните статии напишани на тема идентитет, малкумина се оние кои го истражувале доменот на религијата и духовноста како ресурс за развој на идентитетот.¹ Научниците препознаваат дека идентитетот се одвива и обликува во рамките на социјалниот и историскиот контекст.² Иако религијата нуди светогледи, општествени норми, односи и искуства кои се признати дека влијаат на формирањето и контурата на само-концептот на една личност, уникатната улога на религијата и духовноста за формирање на идентитетот генерално се запоставени во истражувањата.

Од друга страна, пак, веронауката се соочува со предизвикот да го истакне своето значење во формирањето на идентитетот на учениците, нагласувајќи го своето влијание врз нивното личносно и етичко обликување. Овој предмет има потенцијал да заземе важна улога во создавањето на стабилни и вредносно ориентирани индивидуи, кои преку религиските учења ќе го развиваат чувство за самопознавање, морални стандарди и личен интегритет. За да го обезбеди своето место во училишниот систем, веронауката треба да ја проучуваме од аспект на нејзиното значење за духовниот развој на учениците, како и во однос на градењето на вредносниот систем на учениците, нивните ставови и однесување, што е клучно за нивниот личен и општествен развој. Затоа, при планирањето на овој предмет е усвоена курикулумска ло-

¹ Fulton, A. S. "Identity status, religious orientation, and prejudice". *Journal of Youth and Adolescence*, 26, 1–11, 1997; Hunsberger, B., Pratt, M., & Pancer, S. M. "Adolescent identity formation: Religious exploration and commitment". *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1, 2001, 365–386; Markstrom, C. A. "Religious involvement and adolescent psychosocial development". *Journal of Adolescence*, 22, 1999, 205–221.

² Damon, W. *Social and personality development*. New York: Norton, 1983; Erikson, E. H. *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton, 1968.

гика која е насочена кон индивидуалното созревање на учениците и нивната способност за критичко размислување.

Со таков пристап, веронауката станува многу повеќе од пренесување на религиозни знаења; таа се претвора во значаен фактор во обликувањето на личноста на ученикот. Оваа ориентираност кон иднината, ја поставува веронауката како предмет кој има долгорочен ефект врз создавањето на личен и вредносен идентитет, помагајќи им на учениците да развијат свесност за своите верувања и етички убедувања, што ќе им послужи како основа во нивниот животен пат. Оттука, во овој труд, користејќи го сегашното разбирање за развојот на идентитетот, ќе се истражува како православната вера може да влијае на формирањето на идентитет кај учениците.

Како основач на социолошкото разбирање на идентитетот традиционално се смета Џорџ Херберт Мид. Тој го толкува идентитетот како способност на една личност да го согледа своето однесување како кохерентна обединета целина – систем на рамнотежа помеѓу импулсивниот, интрапсихички аспект на себството³ и неговиот социјален аспект, што гарантира успешна адаптација. Лукман и Бергер, врз основа на поставената теорија од страна на Мид, ја нудат теоријата на социјализација како основа за категоријата идентитет. Според овие автори, социјализацијата е континуиран процес и е резултат на субјективно уредување на социјалното искуство на поединецот. Авторите го сметаат идентитетот за клучен елемент на субјективната реалност кој се формира како резултат на социјалните процеси. Тоа значи дека идентитетот има социјална природа и во неговата основа се социјалните интеракции. Двајцата автори за главна точка на социјализацијата ја посочуваат интернализацијата, односно механизмот на перцепција и асимилација на знаењата за социјалниот контекст од страна на поединецот.⁴

Така, идентитетот се формира при процесот на примарна и секундарна социјализација, најпрво под влијание на општествената реалност што ни ја покажува семејството, а потоа општествените институции кога значајни други се вклучуваат во неговото реформирање, развивање и зачувување. Всушност, на локално ниво, идентитетот е мост помеѓу личноста и општеството, изграден од идеи и знаења за реалноста. На глобално ниво, тоа се последиците од социјалната конструкција на реалноста, односно феномен дизајниран

³ Себството е сложена ментална појава која се однесува на индивидуата (личноста) и вклучува низа компоненти: сопствени слики за себе, самооценки, себепочитување, себедоживување, себесвесност и знаења за себе. Овие елементи заедно ја формираат перцепцијата на поединецот за својата личност, помагајќи му да ја разбере и дефинира својата идентитетска улога во општеството.

⁴ Бергер П., Лукман Т. *Социално конструирование реалности: трактат по социолошки сознания*. Москва, 1995, 211–213.

да го одржи општествениот поредок на дадена институционална реалност во општеството. Конкретно, религиозниот идентитет зависи и од значајни други агенти и се формира во процесот на религиозна социјализација на индивидуата преку вклучување на личноста во системот на професионални односи, перцепција и внатрешна асимилација на религиозните доктрини, вредности и норми.

Меѓутоа, во современиот свет, како резултат на процесот на глобализација, условите за формирање и стабилност на идентитетот трпат карактеристични промени. Во контекст на тоа, британскиот социолог Бауман во неговото дело „Индивидуализирано општество“ дава јасна слика на ерата во која човештвото се движи од комплексно структуриран свет во флексибилен свет ослободен од различни институционални граници и услови. Човекот станува мобилен и не е врзан со долгорочни обврски. Што и да создава може да се промени. Според авторот, ваквата транзиција повлекува трансформации во човековиот живот. Затоа Бауман укажува на принципиелно новите аспекти на глобализираната реалност. Во неговата теоретска шема, индивидуализацијата се јавува како резултат на влијанието на глобалниот свет кој брзо ги еродира фиксните позиции на индивидуата во општеството. Покрај епитетот на ризична несигурност, оваа променлива состојба Бауман ја карактеризира и со поимот „немирност“, говорејќи за неможноста денес да се добие каква било цврста положба за одржување на стабилноста. Во такви услови целиот живот на човекот се претвора во задача на континуирано пребарување, избор и промена на идентитетот. Авторот пишува дека формирањето на идентитетот или неговото реформирање се развива како доживотна задача која никогаш не е завршена; Според него, не постои момент од животот кога идентитетот е конечен.⁵

Следејќи ја логиката на разбирањето како се формира идентитетот, може да се заклучи дека секој човек има мноштво на идентитети кои образуваат во неговото сознание целосен идентитет. Сметаме дека современиот православен идентитет е пред сè комплексен идентитет кој се појавил на спојот помеѓу религиозниот, културниот, националниот, граѓанскиот и политичкиот идентитет, додека секој поединечен идентитет се состои од елементи кои се меѓусебно тесно поврзани и зависни еден од друг. На пример, религиозниот и културниот идентитет содржат јазична компонента (македонски – црковнословенски), поврзана преку јазична компетентност, карактеристики на речникот, стил на говорот и многу повеќе. Религиозниот идентитет е многу „чувствителен“ феномен кон останатите видови појави и процеси коишто се

⁵ Bauman Z. „Migration and Identities in the Globalized World“. *Philosophy & Social Criticism*. 2011. Vol. 37, no. 4. 425–435. Достапно на: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0191453710396809>.

случуваат во општественото поле. Така Павлова, нагласувајќи ја варијабилноста на идентитетските карактеристики, тврди дека во секој специфичен момент, секој од нас е комбинација од низа компоненти за идентификација и овие компоненти може да се комбинираат, а нивните комбинации, пак, да се менуваат на различни начини.⁶

Процесот на формирање на религиозниот идентитет секогаш започнува со една од двете појдовни точки:

а) Раѓање и детство во религиозно семејство, кога религиозната социјализација се совпаѓа со примарната социјализација и

б) Запознавање со религијата надвор од семејството, на пример во училиште, факултет, работно место, како секундарна социјализација.

Кога детето се раѓа во религиозно семејство, целото знаење за дадена општествена реалност му го пренесуваат неговите родители и другите поблиски роднини, па тоа го прима како единствена објективна реалност. Во детството, детето добива интернализирано знаење за религијата во наративна форма. Постепено, со развојот на личноста и зголемувањето на обемот на интернираното знаење за општествениот свет, елементите на религиозното знаење почнуваат да се толкуваат како објективно пореални. Последователната транзиција кон секундарна социјализација веќе се јавува од позиција на религиозно знаење за општествената реалност, а интегритетот на религиозниот идентитет е предмет на помали поместувања. Но, оваа состојба не исклучува конфликти врз основа на интеракција со други поединци, групи, како и оние кои немаат религиозно знаење и соодветен идентитет. Така, кога компонентите на религиозниот идентитет се вклучени во секојдневната реалност на човекот уште од детството, преку емоционалната вклученост се исклучува кризата на идентитетот и неговата сопствена самоидентификација заснована на интернализирано религиозно знаење пренесено од родителите стекнува стабилност и континуитет.

Во други случаи, доколку постои негативен став кон религијата во семејството, тој дејствува како бариера за религиозната социјализација на детето. Во услови на воцрквување надвор од семејството, предуслов за формирање на интерес за религијата е личната емоционална и когнитивна заинтересираност. Кога некое лице има слобода на дејствување и право на избирање, тогаш запознавањето со религијата се случува индиректно. Комуникациската практика во оваа фаза е од големо значење за формирање на религиозниот идентитет, како и за другите идентитети на поединецот, на пример: културен и граѓанско-политички.

⁶ Павлова О.Н. *Идентичность: история формирования взглядов и ее структурные особенности*. Москва, 2001.

Процесот на формирање на религиозниот идентитет во фаза на секундарна социјализација крие две проблематични области. Првата е интернализација на религиозните вредности и норми како нови општествени. Втората, пак, се состои во приспособување на интернализираното религиозно знаење и модел на религиозно однесување во едно секуларно општество. Чеснокова ова го опишува на следниов начин: „Личноста која оди во црква манифестира поларна противречност на две вредносни ориентации: од љубов кон себе и световното до љубов кон Бога и духовното; православната вера го оддалечува човекот од световното, нудејќи му начини да се спротивстави на секуларната идеологија. Желбата за моќ се трансформира во понизност. Генерално, на високата вредност на овоземната среќа ѝ се спротивставува високата вредност на трпеливоста во тешкотиите заради спасение на душата.“⁷

Активниот период на религиозната социјализација е проследен со консолидација на религиозното знаење кај поединецот преку формирање на систем на верски потреби и вредносни ориентации. Во овој период, свештениците и парохиската заедница дејствуваат позитивно на религиозната социјализација на човекот. Дијалогот со свештеникот е последен момент во религиозната социјализација. Свештениците извршуваат адаптивни, едукативни и поддржувачки функции со што го зајакнуваат религиозното знаење и однесување на поединецот.

Треба да се забележи дека религиозната социјализација е процес кој не е ограничен на статична точка. Активната интеграција во Православната црква и акумулираното знаење им овозможува на верниците да го пренесат својот идентитет и во рамките на социјалните активности, формирајќи социјални организации во склопот на црквата. На тој начин, религиозниот идентитет има внатрешни компоненти (когнитивни, вредносни и емоционални) и надворешни компоненти (бихејвиорални, комуникативни и статусни улоги). Во контекст на православното учење, религиозниот идентитет на личноста се формира и однадвор преку веронауката и активно учество во црковниот живот, како и однадвор со стекнување на индивидуално мистично православно искуство.

Младите луѓе се стремат да воспостават кохезија на својот идентитет. Притоа, се впуштаат во овој психолошки потфат со цел да го консолидираат и разберат сопственото искуство, како и да се идентификуваат себеси во однос на семејните, професионалните и општествените улоги.⁸ Оваа потрага е одбележана со копнежи и однесувања што ги поврзуваат со нешто што е надвор од нив самите и истовремено се во потрага по начин за да го потврдат

⁷ Чеснокова В.Ф. *Тесным путем: процесс воцерковления населения России в конце XX в.* Москва, 2005, 304.

⁸ Damon W., *циџ. дело*, 68.

своето чувство на уникатност и независност. Во најдобар случај, православната вера ги нуди и двете.

Ериксон го препознал потенцијалот на религијата во развојот на идентитетот. Тој ја посочил религијата како важен аспект на социо-историската матрица во која се обликува идентитетот. Според него, религијата е најстарата и најтрајната институција која се залага за верност, лојалност и посветеност.⁹ Ериксон објаснува дека религијата не само што обезбедува трансцендентен светоглед врз кој се засновани моралните убедувања и нормите на однесување, туку, исто така, им овозможува на младите да го разберат светот и своето место во него и да ја откријат смислата на своето постоење. Особено во културите каде што младите се соочени со постојани промени, трансцендентното значење на религијата претставува императив за формирање на идентитетот и благосостојбата на младите, смета Ериксон. Без таквиот светоглед кој ќе даде значење и ќе го насочува однесувањето, изборите и опциите пред младите веројатно ќе придонесат за збунетост и очај. Религијата нуди одговори и перспектива за значајните прашања во животот и дејствува како обединувачка конструкција во животот на верниците со истакнат морален идентитет. Верувањата, светогледот и вредностите обезбедуваат контекст во кој младата личност може да генерира чувство за значење, ред и место во светот, кое од клучно значење за формирање на идентитетот.¹⁰

Во истражувањето на Кинг и неговите соработници дојдено е до заклучок дека млади луѓе, кои се активни во црковната заедница, пројавуваат поголемо ниво на чувство за споделена визија или светоглед, верувања, вредности и цели со нивните родители, пријатели и возрасните надвор од нивното семејство отколку нерелигиозните млади луѓе.¹¹ Првите имаат пристап до кохерентен светоглед, кој обезбедува значење и перспектива што може да послужи за поттикнување на размислувањата за идентитетот и да предложи решение за проблемите поврзани со идентитетот.

Религијата, исто така, нуди и социјален контекст кој е корисен за развој на идентитетот. Не само што обезбедува трансцендентен светоглед, туку религиозната традиција ги прикажува овие принципи и форми на однесување во вистински историски настани и во животот на верниците денес. Така, кај верниците, личната интеграција е олеснета со тоа што верата се живее на дело. Еден начин на разбирање на потенцијалното влијание на религијата

⁹ Erikson E. H., *цити. дело*, 187.

¹⁰ Erikson E. H., *цити. дело*, 231.

¹¹ King, P. E., Ramos, J. S., & Clardy, C. E. "Searching for the sacred: Religion, spirituality, and adolescent development" in K. I. Pargament, J. J. Exline, & J. W. Jones (Eds.), *APA handbook of psychology, religion, and spirituality: Context, theory, and research* (Vol 1). Washington, DC, US: American Psychological Association, 2013, 513–528.

врз формирањето на идентитетот е духовното моделирање, кое се однесува на земање пример од духовни модели со цел духовно растење. Примерите од духовните модели може да им овозможат на младите да ги интегрираат апстрактните содржини на верата во нивниот само-концепт. Православната вера нуди многу можности за такви примери. Модели можат да бидат духовни отци, други верници или свети луѓе документирани во Библијата и црковното предание. Црквата обезбедува богато предание кое овозможува да се појават такви меѓугенерациски релации.

Кинг и неговите соработници откриле дека млади луѓе, кои се активни во црковната заедница, покажуваат повисоко ниво на социјална интеракција и доверба кон членовите на нивното семејство, пријателите и други за нив значајни луѓе.¹² Овие наоди сугерираат дека религиозната младина е добро адаптирана на социјален контекст, кој се карактеризира со интерактивни и доверливи односи. Во таквите односи младите споделуваат заеднички цели, верувања и вредности. Таква мрежа на поддршка, каде што младите луѓе доживуваат доверливи родители, пријатели, врстници и возрасни со кои можат да комуницираат е идеална средина за развој на идентитетот преку поддршка, поттикнување на личното вреднување и истражување на идентитетот кое води кон лична интеграција. Се покажува дека односите со доверба и споделување промовираат саморефлексија и интернализација на вредности, верувања и обврски кои го сочинуваат идентитетот.¹³

Покрај односите, религиозно-социјалниот контекст обезбедува и општествени искуства од кои младите можат да го асимилираат идентитетот. Искуствено базираното знаење е важен аспект на личната интеграција. Црквата создава такви можности. Јунис и неговите соработници докажале дека религијата дава интерпретативна вредност на животните искуства и придонесува за развој на идентитетот. Во нивното истражување дошле до заклучок дека учениците кои учествувале во општествено корисна работа во религиозен контекст, усвоиле религиозно образложение за нивните постапки, унапредувајќи го формирањето на сопствениот идентитет.¹⁴

Од големо значење во врска со идентитетот е тоа дека православната вера нуди духовен контекст во кој младите можат да истражуваат прашања поврзани со развојот на идентитетот. Духовноста се поврзува со трансцендентното, со прашањата за смислата на животот и со верувањето дека во

¹² King, P. E., Ramos, J. S., & Clardy, C. E., *цит. дело*, 520.

¹³ Colby, A. & Damon, W. "The development of extraordinary moral commitment" in M. Killen & D. Hart (Eds.), *Morality in everyday life: Developmental perspectives*. New York: Cambridge University Press, 1995, 342–370.

¹⁴ Youniss, J., McLellan, J. A., & Yates, M. "Religion, community service, and identity in American youth". *Journal of Adolescence*, 22, 1999, 243–253.

животот има повеќе од она што ние можеме да го видиме или целосно разбереме. Вткаено во духовноста е искуството за надминување на себеси. Духовноста носи свест за себе во однос со другите. Вклучувањето во духовното обезбедува поврзаност со божественото, луѓето и природата, давајќи му можност на еден млад човек да се доживее себеси во однос со Бога, заедницата на верници или со природата на пример. Ваквото движење, подалеку од себе, овозможува потрага по значењето и припадноста што е централна задача при формирањето на идентитетот.

Свеста што произлегува од оваа потрага дава одговори и перспектива на клучните животни прашања кои се поврзуваат со решавање на кризата за време на адолесцентскиот период.¹⁵ Во оваа смисла, духовноста се однесува на свесноста за божественото и другиот (различен од нас), како и на нашата поврзаност со божественото и другите луѓе. Односно, духовноста ја вклучува врската помеѓу себе и другите. Православната вера во контекст на духовноста може да понуди длабоко чувство на поврзаност кое има големи импликации за само-концептот. На пример, во Црквата верниците не само што учат за нивното чувство на припадност кон Бога, туку и се доживуваат себеси во однос со Бога и се разбираат себеси како синови и ќерки Божји (Гал. 3,26), избрани од Бога и возљубени чеда (Ефес. 1,4; 2 Сол. 2,13).

Православната вера го препознава уникатниот и непроценлив вредносен карактер на секој човек како поединец. Разбирањето на себеси како сакана и избрана личност од Создателот создава длабоки позитивни импликации врз формирањето на личниот идентитет, зајакнувајќи го чувството на вредност и посебност. Освен ова, верниците наоѓаат и силно чувство на припадност како дел од црковната заедница, каде што можат да се идентификуваат не само како поединци, туку и како учесници во една долга, историска и духовна традиција.

Православната црква обезбедува широка и трајна заедница, која ги опфаќа верниците од сегашноста, како и оние што живееле пред нас, создавајќи континуитет на верата и наследството. Ова доживување им дава на верниците силно чувство дека се дел од нешто многу поголемо од нив самите – од духовното наследство на генерациите, обединувајќи ги во заедничка верба и традиција што надминува временски и просторно граници. Понатаму, за време на Евхаристијата верниците се стекнуваат со постојано искуство на трансценденција. Во рамките на Евхаристијата, човекот не само што го доживува соединувањето со Господ Исус Христос, туку и учествува преку оваа тајна во „причеста на светиите“.

¹⁵ Erikson E. H., *циџ. гело.*

Важно е да се разликува ова духовно чувство на трансценденција од поимот социјален контекст за кој беше дискутирано претходно. Како што е опишано погоре, социјалниот контекст се подразбира како потенцијални ресурси на општествено влијание кои се важни за формирање на идентитетот. Додека духовниот контекст се однесува на можностите да се доживее длабоко чувство на поврзаност со натприродното или со другиот, на таков начин што другиот поттикнува да изградиме свесност за себе во односот со другите. Оваа зголемена свесност за другите често е во насока на разбирање на себе си како одговорен кон другите. Тоа внимание обично промовира начин на живеење кој се одликува со највисоко почитување на божественото, сопствениот живот и животот на другите. На тој начин, духовноста може да нè повика надвор од себе за да се грижиме и да сочувствуваме со другите.

Оваа рамка сугерира дека православната вера потенцијално нуди идеолошки, социолошки и духовно богат контекст за формирање на идентитетот. Со оглед на тоа, духовноста и религиозноста досега не биле главен фокус на теоријата или концептуализирани како основен човечки капацитет поврзан со идентитетот. На психологијата моментално ѝ недостасува терминологија и концептуално разбирање за објаснување на механизмите помеѓу религијата и духовноста и формирањето на идентитетот. Затоа се обидовме да обезбедиме психолошки увид во потенцијалното искуство на младата личност преку православната вера, сугерирајќи дека Црквата и веронауката имаат вредна улога во обезбедувањето на младите со контекст на меѓугенерациска поддршка, која може да поттикне создавање на вредности, значење, идентитет, чувство на припадност и поврзаност надвор од нив самите. На тој начин Црквата ги поврзува младите со подлабоки значења на животот и обезбедува цврсти одговори на егзистенцијалните прашања: Кој сум јас? Каково значење има животот? итн. Младите луѓе имаат потреба од контекст кој ќе им овозможи да се соочат со духовните прашања за разбирање на целта на сопствениот живот, во што веруваат и нивното место во светот. Црквата, пак, е таа која обезбедува посебен контекст во кој младиот човек може да ги истражува овие прашања кои се клучни за идентитетот.

Се поставува прашањето дали Црквата се разликува од другите организации кои имаат заеднички вредности и цел? Современото општество обезбедува плејада на можности за младите да истражуваат и да го формираат сопствениот идентитет. Денес, младите имаат огромен број опции за афирмирање на уникатното чувство за себе и развивање на чувството на припадност. Младите се членови на семејството, работните организации, спортот, хуманитарните организации и различни форми на граѓански ангажмани. Покрај тоа, преку технологијата тие имаат пристап до реални и виртуелни средини каде исто така можат да го истражуваат сопствениот идентитет. Но,

дали Црквата има уникатна улога во ова општествено ткиво? Ако е така, на кој начин се разликува од другите можности и искуства достапни за младите луѓе?

Рамката наведена во овој труд сугерира дека Црквата може да понуди можности за истражување и посветеност на идентитетот преку обезбедување на идеолошки, социјален и духовен контекст. Како таква, Црквата е особено богата средина за формирање на идентитетот. Таа обезбедува намерен и кохерентен светоглед кој нуди просоцијални вредности и норми на однесување кои се втемелени во нејзиното учење. Верниците можат да ги отелотворат овие идеали и вредности, како и да служат како модели. Но, не е само тоа. Црквата обезбедува и меѓугенерациско трајно поврзување на верниците преку кое младите можат да се соочат со прашањата поврзани со идентитетот, како и да понудат свои лични искуства кои ќе им послужат на идните генерации. Конечно, Црквата нуди духовно опкружување кое им овозможува на младите да ги надминат своите секојдневни грижи и да се сретнат со натприродниот Друг и целокупната црковна заедница на начин кој му дава смисла на животот како што ниту една друга општествена организација не е во можност.

Иако другите институции нудат широк опсег на можности за младите да го истражуваат сопствениот идентитет, тие ретко ја нудат широчината и длабочината на развојните ресурси кои го поттикнуваат идентитетот како што тоа го прави Црквата. Единствено во Црквата постои идеолошка кохезивност, меѓугенерациска социјална мрежа која ги негува и одржува верувањата, значењето и вредностите и обезбедува можности за свето трансцендентирање. Комбинацијата на горенаведените прилози ѝ овозможува на Црквата да служи како плодна почва за формирање на идентитетот. Црквата обезбедува средина каде што младите можат да се доживеат себеси како дел од еден поширок контекст, кој истовремено ја потврдува вродената вредност на себството, но и промовира чувство на припадност и поврзаност надвор од себе.

Младиот човек може да стекне чувство за себе како единствена индивидуа која придонесува во една поголема целина. Не само што Црквата создава контекст во кој еден млад човек може да истражува прашања поврзани со идентитетот, но може да служи и како посредничка институција која изградува одговорни поединци и со тоа го помага развојот и одржливоста на едно демократско општество. На младите, кои се активни во Црквата, им се признава дека учествуваат во повеќе социјални служби отколку нерелигиозните млади. Освен тоа, првите се често посочувани во општеството за нивната морална изграденост и посветеност во грижата за другите. Ова тврдење не е изненадувачко со оглед на просоцијалните вредности кои се негуваат во

Црквата. Можеби и свеста за поврзаноста со другите промовира интеграција на моралниот и граѓанскиот идентитет.

Од сето ова можеме да заклучиме дека Црквата има значајно и позитивно влијание врз формирањето на личниот и социјалниот идентитет кај младите. Таа не само што обезбедува заштитена и поддржувачка средина каде што младите можат да се препознаат себеси како дел од поширок контекст, туку и промовира култура на грижа, сочувство и просоцијален светоглед кој ја нагласува светоста на индивидуалниот и заедничкиот живот.

Преку искуствата што ги нуди и примерите што ги пренесува, Црквата им помага на младите да го интернализираат чувството за сопствената вредност, дефинирајќи се себеси во однос со заедницата и другите. Таа станува средиште за развој на меѓугенерациска поддршка, која поттикнува вредности како одговорност, емпатија и поврзаност. Овие вредности се клучни за младите, особено во периодите на кризи на идентитет и социјална несигурност.

Црквата, исто така, може да служи како духовно сидро за младите, обезбедувајќи им силно чувство на уникатност и лична вредност, што е од суштинско значење за нивниот психолошки и емоционален развој. Но, она што е уште поважно, е тоа што таа претставува стабилна социјална и духовна заедница, која нуди сигурност и поддршка за младите додека се соочуваат со предизвиците на адолесценцијата, која е често карактеризирана со несигурности и сомнежи.

Со оваа стабилност и духовно водство, Црквата станува плодна почва за позитивен развој на идентитетот, нудејќи им на младите чувство на припадност, заедништво и смисла, додека истовремено им помага да изградат цврсти основи за иднината.

ANETA JOVKOVSKA

THE IMPACT OF ORTHODOX CHRISTIANITY ON IDENTITY
FORMATION: A PERSONAL AND SOCIAL FRAMEWORK

Summary

This paper explores religious identity as a dynamic process, constructed through socialization processes, that is, through learning and experiences in interaction with the family, church community, educational institutions, and broader society. This process is subject to changes and transformations during various life stages, such as childhood, adolescence, and adulthood, and is shaped by the context in which the individual lives and develops.

The paper presents a conceptual framework suggesting that Orthodox Christianity, through religious education, provides a unique framework for exploring identity formation, as it influences the development of ideological, social, and spiritual values. It is further suggested that the identity development stemming from the ideological, social, and spiritual context within Orthodoxy transcends the self and fosters a sense of commitment; it not only promotes individual well-being but also emphasizes care for the common good. In this way, Orthodox Christianity offers a distinctive foundation for identity formation.

СОДРЖИНА

ЃОКО ЃОРЃЕВСКИ ПРОРОКОТ АГЕЈ И ОБНОВУВАЊЕТО НА ХРАМОТ КАКО ДУХОВНО СРЕДИШТЕ НА ИЗБРАНИОТ НАРОД	5
МИЛАН ЃОРЃЕВИЌ, јереј ДИЈАЛОГОТ СО РЕЛИГИИТЕ НИЗ ПРИЗМАТА НА ИСИХАСТИЧКО-АГИОРИТСКОТО ПРЕДАНИЕ	19
АНЕТА ЈОВКОВСКА ВЛИЈАНИЕТО НА ПРАВОСЛАВНОТО ХРИСТИЈАНСТВО ВРЗ ФОРМИРАЊЕТО НА ИДЕНТИТЕТОТ: ЛИЧЕН И СОЦИЈАЛЕН КОНТЕКСТ	37
ВИКТОР НЕДЕСКИ ПРАШАЊЕТО ЗА ЕВХАРИСТИЈАТА ВО ХРИСТОЛОШКИОТ СПОР ПОМЕЃУ СВЕТИ КИРИЛ АЛЕКСАНДРИСКИ И НЕСТОРИЈ КОНСТАНТИНОПОЛСКИ	49
ДАРКО АНЕВ ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ФОРМИРАЊЕ НА ХРИСТОВАТА ЗАЕДНИЦА И РАНОХРИСТИЈАНСКОТО ПОИМАЊЕ НА ТЕРМИНОТ ЕΚΚΛΗΣΙΑ	61
КИРЧЕ ТРАЈАНОВ, протоѓакон ПРОЛОГУМЕНА ЗА ГЕНЕЗАТА И ЛОГОСОТ НА АНТИЧКАТА ФИЛОСОФИЈА	77
СТЕФАН ГОГОВСКИ, ѓакон ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА ТРАНСПЛАНТОЛОГИЈАТА	95

АЛЕКСАНДАР КРСТАНОСКИ, јереј
СТРУКТУРАТА, ЈАЗИКОТ И СТИЛОТ НА СЛУЖБАТА
НА СВЕТИТЕ ИСПОВЕДНИЦИ И ПРАВЕДНИ
СПАСЕ ВЕВЧАНСКИ И СПАСА ВИШЕНСКА 107

БОРЧЕ ГРАМБОЗОВ
ХРИСТОС КАКО ТЕОЛОГИЈА И ИКОНОМИЈА
СПОРЕД СВЕТИ АТАНАСИЈ ВЕЛИКИ 117

НИКОЛЧЕ ЃУРЃИНОСКИ, протоѓакон
ЕКТЕНИИТЕ И МОЛИТВИТЕ ЗА ОГЛАСЕНИТЕ 133

РЕЦЕНЗИИ

МИЛАН ЃОРЃЕВИЌ
РЕЦЕНЗИЈА НА КНИГАТА
„СЛОВА ЗА СЛОВОТО“ (ТОМ VI И VII)
ОД Г.Г. СТЕФАН, АРХИЕПИСКОП ОХРИДСКИ
И МАКЕДОНСКИ 143